

Raport z badań
*Inwentaryzacja niemieckojęzycznych
rękopisów ze zbiorów Gabinetu Rękopisów
Biblioteki Uniwersyteckiej w Warszawie*

Wstęp

W latach 2018–2022 na Uniwersytecie Warszawskim realizowany był projekt *Inwentaryzacja niemieckojęzycznych rękopisów ze zbiorów Gabinetu Rękopisów Biblioteki Uniwersyteckiej w Warszawie*, finansowany przez Polsko-Niemiecką Fundację na rzecz Nauki. Był to wspólny projekt Uniwersytetu Warszawskiego (reprezentowanego przez Instytut Germanistyki i Bibliotekę Uniwersytecką) oraz Uniwersytetu Kraju Saary w Saarbrücken (Niemcy), którego celem było opisanie niemieckojęzycznych nieopracowanych katalogowo rękopisów ze zbiorów Biblioteki Uniwersyteckiej w Warszawie. Rękopisy te zostały zakupione lub przekazane w darze Bibliotece po 1945 r. Bazę źródłową stanowiło łącznie niemal 500 jednostek rękopiśmiennych, które przed II wojną światową znajdowały się w różnych kolekcjach państwowych i prywatnych na wschodnich i północnych terenach Niemiec, włączonych do Polski po II wojnie światowej na mocy postanowień konferencji poczdamskiej z 1945 r. Są to m.in. zbiory Biblioteki przy kościele ewangelicko-augsburskim Św. Trójcy w Kamiennej Górze na Śląsku (Wallenberg-Fenderlinsche Bibliothek zu Landeshut), biblioteki pastora Ernsta Blecha i (prawdopodobnie) biblioteki przy kościele ewangelicko-augsburskim w Gdańsku, Biblioteki książąt Schoenaich von Carolath w Siedlisku (Carolath), Biblioteki Majoratu hrabiów Schaffgotsch w Cieplicach na Dolnym Śląsku (Bad Warmbrunn), Biblioteki Wielkich Książąt Hesji-Darmstadt (Großherzogliche Cabinetsbibliothek), Pruskiej Biblioteka Państwowej w Berlinie (Preußische Staatsbibliothek zu Berlin) oraz innych mniejszych kolekcji, a także pojedyncze rękopisy. Opracowane w projekcie rękopisy pochodzą z XV–XIX w. Ich opisy są dostępne na stronie www.manuscripta.wn.uw.edu.pl.

Jednym z celów projektu było – oprócz opisu rękopisów – upowszechnienie wiedzy zarówno o niemieckojęzycznych rękopisach z tzw. zbiorów zabezpieczonych, przechowywanych w Bibliotece Uniwersyteckiej w Warszawie, jak i o pierwotnych właścicielach rękopisów i nieistniejących już bibliotekach. Projekt wpisał się w prowadzone w innych instytucjach badania nad tzw. zbiorami zabezpieczonymi, mające na celu określenie miejsca przechowywania rękopisów i druków z dawnych bibliotek znajdujących się przed 1939 r. na terenach określanych jako Ziemie Odzyskane, by móc ustalić stan zachowania kolekcji z historycznych, nieistniejących już bibliotek – zadanie o tyle trudne, że zbiory te są rozproszone po różnych polskich bibliotekach, archiwach i instytucjach kultury, różny jest też stopień ich opracowania katalogowego. Ustalenie przynależności rękopisu lub druku do pierwotnej kolekcji jest często trudne, niekiedy wręcz niemożliwe, ze względu na brak lub stopień zniszczenia znaków własnościowych.

Wyniki badań prowadzonych – niezależnie od opisu rękopisów – w trakcie realizacji projektu zostały opisane w tomie *Deutschsprachige Handschriften aus sichergestellten Sammlungen im Bestand der Universitätsbibliothek in Warschau. Dokumentation und Forschungsperspektiven*, Hamburg 2023. Artykuły w niniejszym numerze czasopisma to po części tłumaczenia, po części uzupełnione i rozszerzone wersje wybranych tekstów z monografii. Przedstawiają zarówno akcję zabezpieczania księgozbiorów i bibliotek w latach 1944–1955, w wyniku której do Biblioteki Uniwersyteckiej w Warszawie trafiły rękopisy ze wspomnianych powyżej bibliotek, jak i omawiają pokrótce kolekcje zabezpieczone złożone w BUW wraz z prezentacją typowych dla tych kolekcji znaków własnościowych. Ponadto w jednym z artykułów przedstawiono transkrypcję i tłumaczenie listów dokumentujących historię powstania katalogu Biblioteki przy kościele ewangelicko-augsburskim w Kamiennej Górze na Śląsku, katalogu, który jest przechowywany w Gabinetie Rękopisów Biblioteki Uniwersyteckiej w Warszawie. Jeden z artykułów powstał niezależnie od realizowanego projektu. Jest to artykuł autorstwa Tomasza Ososińskiego dotyczący jednej z bibliotek, której zbiory wchodzi dzisiaj w skład kolekcji Gabinetu Rękopisów BUW – wzbogaca zatem merytorycznie prowadzone badania.

Prezentowane artykuły stanowią niewątpliwie przyczynek do badań nad historią zbiorów zabezpieczonych i bibliotek, z których pierwotnie pochodziły, oraz badań nad niemieckojęzycznym piśmiennictwem z pogranicza polsko-niemieckiego.

Anna Just
Instytut Germanistyki UW